

Серов
Роман Ігорович

Українсько-французький дискурс: інтерпретації політичної реальності в ЗМІ

УДК 327-048.87(44+477)«19/20»
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.12>

Серов Роман Ігорович
докторант кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

У статті досліджуються питання українсько-французького політичного діалогу з моменту встановлення міждержавних відносин, а також інтерпретації політичної реальності в цій сфері, які найбільш чітко і різноманітно проявляються в матеріалах преси, представляючи великий дослідницький інтерес. Незважаючи на суперечливість трактувань і оцінок, у публікаціях ЗМІ, які кількісно переважають інші джерела, добре відстежується розвиток політичних процесів на різних етапах двосторонніх стосунків. У даній статті охоплено період з 1991 до початку 2014 року, коли архітектура міждержавних відносин загалом склалася в повноцінну систему. Розглянуто питання достовірності та рівня об'єктивності матеріалів преси із ключових проблем політичного діалогу із критичним аналізом позицій українських і французьких ЗМІ. Автор звертає увагу на особливості підходів української та французької преси до трактувань двостороннього співробітництва, викладає свою думку щодо його результатів на різних етапах розвитку. Досліджується важливе протиріччя в українсько-французькому дискурсі з кардинального питання про членство в ЄС і НАТО, де Франція грає подвійну роль, надаючи допомогу в євроатлантичних програмах України, але рішуче перешкоджаючи її вступу в ці структури, виходячи із власних поглядів на баланс сил в Європі. Деякі важливі питання українсько-французького дискурсу не мали достатньої публічності та уваги преси, тому у статті використовуються інші джерела, в тому числі архівні документи МЗС України; до того ж доступ до таких документів у Франції можливий тільки після закінчення 30 років. Виділено ряд сюжетів, які тривалий час присутні в українсько-французькому дискурсі. Вони розгортаються в публікаціях ЗМІ обох країн протягом багатьох років і дозволяють оцінити їх із різних боків. Це, зокрема, теми Будапештського меморандуму 1994 р., Бухарестської саміту НАТО 2008 р., Вільнюського саміту ЄС 2013 р. та проблеми євроінтеграції України.

Ключові слова: інтерпретації політичної реальності, двосторонні відносини, політичний діалог, преса в українсько-французькому дискурсі.

Вступ. Інтерпретації політичної реальності в українсько-французькому дискурсі стосуються практично всіх сфер двосторонньої співпраці. Найбільш доступними для дослідників та найбільш різноманітними і численними є матеріали ЗМІ. Ураховуючи певну міру суб'єктивізму і великий діапазон ступеня достовірності, публікації ЗМІ вимагають критичного ставлення дослідника і постійної перевірки фактів. Особливо важливі для цього документи архіву МЗС України, де доступні для вивчення справи 90-х – початку 2000-х рр. У Франції такі документи закриті на 30 років. Цю тему ми розглянемо на перших двох етапах розвитку, хронологія яких обґрунтована і застосована в попередніх публікаціях автора: 1 етап – 1991–2004 рр.; 2 етап – 2005 – поч. 2014 рр.; 3 етап – з 2014 р. [1]. Ідеологія української та французької преси в питаннях двосторонніх відносин формувалася, виходячи з інтересів сторін, причому позиції французьких ЗМІ значно більш суперечливі і динамічні у своїх змінах, ніж у їхніх українських колег. Це дуже суттєвий момент, який відображає двозначність позиції Франції в політичному діалозі з Києвом. З іншого боку, більша пряmolінійність українських ЗМІ показала недостатнє розуміння особливостей французької дипломатії і поглядів керівництва ФР на розподіл ролей у новій політичній конфігурації в Європі. Особливістю українсько-французького дискурсу в матеріалах преси

з перших кроків і до наших днів є присутність російського чинника як якоїсь субдомінанти. Це особливо помітно у французькій пресі. Французькі політологи навіть виявили два табори серед політичної еліти і великих французьких видань, для яких цей чинник став лінією розділу. Вони вважають, що правоцентристські та лівоцентристські партії є опорою України, на відміну від партій правого і лівого спрямування. Іншими важливими союзниками України у Франції є французькі друковані ЗМІ: “Le Monde”, “Libération” “La Croix”, які зазвичай демонструють позитивне ставлення до України. На противагу цим права газета “Le Figaro” регулярно схиляється до прокремлівських поглядів, так само, як і правий щотижневик “L'Express” та “Le Point”. Радіо і телебачення, на жаль, демонструють обмеження розуміння ситуації. Слабкістю цих союзників, вважають експерти, є їхня повна залежність від життєвого циклу новин – висвітлювати одну тему впродовж не більше шести місяців. Саме ця особливість медіа-індустрії є причиною зменшення її ролі та накопичення втоми ЗМІ від України. Щодо політичних кіл, то найбільш антипутінською силою є «зелені», які підтримують проєвропейський курс України [2]. Відразу зазначимо, що такий розклад слід сприймати з певною часткою умовності. Наприклад, у «прокремлівській» «Фігаро» від 5 травня 2016 читаємо компліментарну статтю про українську співачку Джамалу,

яку газета називає обличчям України, одночасно з дуже різкими оцінками репресивної політики Росії. З іншого боку, «Le Monde», яка «зазвичай демонструє позитивне ставлення до України», робить це не обов'язково. Наприклад, коли Україна готувала і проводила «Євро-2012», газета розташувала в основному безсторонні матеріали, з яких витікало, що підготовка проведена погано, що чемпіонат провалений, не почавшись, із-за арешту Ю. Тимошенко. Одна з публікацій була присвячена ймовірним заробіткам українських повій за «послуги» іноземним уболівальникам. У виданій у 2011 р. Національним інститутом стратегічних досліджень роботі «Євро – 2012 в Україні: Медіамоніторинг» проаналізовані відгуки найбільших світових ЗМІ щодо підготовки до чемпіонату Європи з футболу. Характеристика України в публікаціях «Le Monde» (Таблиця 6.1) виявилася в цілому негативною в усіх позиціях («низький рівень, безвідповідальність, неспроможність, низький культурний рівень»). Аналогічні оцінки дала і «Libération», яка також потрапила в моніторинг. Французькі оцінки не виправдалися. Свою частину чемпіонату Україна провела добре. Тому «проукраїнські» та «прокремлівські» настрої французьких ЗМІ слід співвідносити з політичним часом.

Мета та завдання. Метою статті є дослідження питань українсько-французького політичного діалогу з моменту встановлення міждержавних відносин.

Результати. Зрозуміло, публікації преси дають безліч прикладів інтерпретацій політичного процесу. Роль Франції в європейських справах і можливості співпраці українські політики і журналісти з перших років незалежності розуміли досить чітко [3]. У цілому українська преса солідарно підтримувала курс держави, сформульований в постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». Метою української зовнішньої політики були визначені «членство України в Європейських Співтовариствах (Європейському Союзу), в інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах» [4]. В українських ЗМІ просування до ЄС було акцентоване як ключове завдання партнерства із Францією. Наприклад, у газеті «Демократична Україна» 30.04.1996 одна зі статей звучала так: «Якщо Франція повернеться обличчям до України, те ж зробить і Європа». Більш стримано, але в тому ж ключі висловлювалися наші дипломати, зокрема послы у Франції А. Зленко і Ю. Кочубей. На одній із зустрічей із Ж. Шираком президент України Л. Кучма висловив сподівання українського політикуму, так би мовити, із солдатською прямоотою. Щодо прагнення України до ЄС, то він сказав, що бачить у Франції партнера, який може реалізувати цей план [5].

Таким чином, спочатку ці відносини розглядалися перш за все з точки зору можливостей Франції у просуванні євроінтеграційних інтересів

України. І для цього, здавалося, були реальні передумови. Так, у підписаному у 1992 році Договорі про взаєморозуміння та співробітництво між Україною та Французькою Республікою, а саме у ст. 6, остання брала на себе зобов'язання сприяти вступу України до Ради Європи, яку вона розглядала як найважливіший фактор для інтеграції України в об'єднану Європу. І ось тут пролунав перший дзвінок. Верховна Рада України оперативно ратифікувала договір, проте французькі депутати відклали ратифікацію майже на 4 роки без пояснень. Із цього приводу наше посольство у Франції висловило серйозне невдоволення даним успіхом вітчизняних парламентарів, бо такі договори прийнято ратифікувати сторонами в узгоджені терміни [1, с. 17].

Що змушувало французів вичікувати? Інтерпретація цієї ситуації французькими політиками виглядала так: «Коли розмова заходить на цю тему в принципі, французи завжди підкреслюють, що механізм ратифікації у Франції займає часом і два, і три роки», сесії парламенту тривають недовго, накопичується стільки і внутрішніх, і зовнішніх невирішених проблем, що «проголосувати за все фізично не вистачає часу» [6]. Коли у грудні 1994 року Президент України Л. Кучма запитав про це Президента Франції Ф. Міттерана, той не вважав доречним відтворювати вищевказану версію (все-таки вже йшов третій рік затягування процедури), а пообіцяв, що навесні ратифікація відбудеться. Але минув і третій рік – нічого не сталося. У зв'язку із цим цікавою є оцінка нашого першого посла у Франції Ю. Кочубея щодо стереотипів французької політичної еліти відносно незалежної України: «Із кінця XIX ст. Росія була для Франції дуже важливим союзником у протистоянні з Німеччиною і Австро-Угорською імперією... всі демократичні ідеали забувалися, коли йшлося про власні інтереси. І зараз Франція значною мірою залежить від російського газу (на той час 22% від загальних потреб, за умови до 30% залежності від одного джерела – Р.С.). ...Незалежність України у Франції сприйняли неоднозначно. ... все одно в їхніх уявленнях стара карта світу з колишніми кордонами. І ще, хто виховував цю еліту? Хто в них викладав у вищих учбових закладах? Колишні російські дипломати, білі генерали, що виховували французьку молодь відповідно до власних ідеалів. Досить відома фраза Жіскара д'Естена про те, що Україна для Росії – як для Франції район Рон-Альп... Крім того, існує сама специфіка Франції: в них діє принцип республіканізму: меншини не визнають, всі вважають себе французами. Значить, українці – сепаратисти, а це не всім подобається...» [7].

Французька дипломатія вибудовувала свої стосунки з новими партнерами зі Східної Європи з оглядкою на Росію. Україні це стосувалося

в першу чергу, бо договору з Росією, такого, як із Францією, Україна в 1992 році ще не мала. Тільки 25 листопада 1995 року були підписані міждержавні угоди, що стали прологом до Великого договору з РФ. Лише після цього Франція ратифікувала договір з Україною.

Увага української преси до цього напрямку зменшилась. І хоча в 1995 році Україна стала 37 членом Ради Європи, однак надії на швидкий прогрес в євроінтеграції не виправдалися, і тон публікацій придбав нотки розчарування і навіть невдоволення. Перш за все – по відношенню до української дипломатії і посольства в Парижі зокрема. До того ж в авторів значної частини публікацій, мабуть, не вистачало часу для глибокого занурення в матеріал. Наприклад, навіть у досвідчених фахівців можливо було зустріти такі оцінки української дипломатії: «Спочатку українська дипломатія в Парижі була не блискучою. Українські дипломати не говорили французькою і не мали належного професійного рівня» [8]. Але це заперечив в особистій бесіді з автором цієї роботи надзвичайний і повноважний посол України В.А. Рилач, який працював у першому складі посольства України у Франції. Він зауважив, що посол Ю. Кочубей і відповідальні працівники були франкомовними фаховими дипломатами. Це засвідчують і документи архіву МЗС України щодо кадрового складу посольства, з якими автор мав можливість ознайомитись. Тому не зрозуміло, з якого джерела ця вигадка відносно професійних якостей перших українських дипломатів у Франції.

Слід зазначити особливе місце в українській публіцистиці великої серії матеріалів журналістки Алли Лазаревої у виданнях «Дзеркало тижня», «Тиждень» та інших, починаючи з 1995 року. Їх виділяють висока журналістська кваліфікація, знання фактичного матеріалу, широкі зв'язки і авторитет в українських і французьких політичних, журналістських та громадських колах. Водночас в оцінках діяльності української дипломатії на французькому напрямку її публікації містять суперечливі трактування. Автор пише про розбіжності, через які перспективи франко-українського співробітництва за три роки нашої незалежності багато в чому так і залишилися перспективами. Нерідко, як зауважує автор, французи делікатно натякають, що затишне українське посольство на авеню де Сакс, неподалік від Ейфелевої вежі, господарів має на рідкість симпатичних і привітних, а ось стиль роботи ... просто занадто різний у порівнянні з безжальними паризькими темпами. «З вами важко працювати ще й тому, що національно-інтелектуальна еліта у країні не збігається з політично-адміністративною, – пояснював у приватній бесіді один французький підприємець [9]. Міркування французів про милих, але нерозторопних українських дипломатів, не пристосованих до паризьких темпів

життя, є вигаданими. Наші дипломати добре знали Францію за попередньою роботою в радянському посольстві і інших представництвах, а посол Ю. Кочубей був до цього 5 років заступником Генерального директора ЮНЕСКО в Парижі, а також Постійним представником ЮНЕСКО та Спеціалізованих установ ООН у Женеві.

В архівних матеріалах, зокрема листуванні посольства з МЗС України, в річних звітах посольства тих років не раз зазначалося, що галузеві міністерства не демонструють адекватної реакції на пропозиції, які йдуть через українських дипломатів від французького бізнесу, і не вміють працювати у зовнішньоекономічній сфері. Ось у цьому контексті зауваження француза про розбіжності наших національно-інтелектуальної та політико-адміністративної еліт справедливо.

Щодо вміння працювати в паризькому темпі, то французькі партнери не завжди виявляються на висоті в підготовці питань взаємного співробітництва. Наприклад, це бачимо з донесення посла України у Франції О.М. Купчишина від 6 серпня 2010 року про зустріч працівників Посольства з представником Міністерства з питань екології, енергетики, сталого розвитку та упорядкування територій Франції з метою підготовки другого засідання спільної робочої групи з питань транспорту. Французи виявилися не готові до обговорення надісланих завчасно українських пропозицій, оскільки не бачили їх і не знали, в яких кабінетах вони загубились [10].

Згадаємо ще одну подію великого політичного значення – ядерне роззброєння України і Будапештський меморандум 1994 року. Тоді у пресі ця тема палких суперечок не викликала. Офіційна точка зору була сприйнята суспільством на віру. Франція брала участь у переговорах, але меморандум не підписувала. Гострі дискусії в українських ЗМІ спалахнули через багато років, особливо після початку збройного конфлікту на Донбасі. І дискусії не закінчені. Тому звернемося до них пізніше.

До числа найбільш суперечливих і критично-гострих інтерпретацій двосторонніх відносин належить оцінка результатів їх першого періоду. Виразно проявилися дві позиції: а) період до 2005 року був провальним, або малоефективним, Україна не стала для Франції привабливим і перспективним партнером; б) основні завдання першого періоду вирішені досить успішно в рамках об'єктивних умов і можливостей України.

Перша позиція була домінуючою у виступах преси. А саме що досягнення першого періоду зовсім не відповідали реальним можливостям [11]. Доволі безапеляційні твердження ми зустрічаємо в публікації солідного видання щодо візиту Президента В. Ющенко до Парижу у 2005 році [12], або пізніше – щодо зустрічі голови уряду Ю. Тимошенко із президентом Н. Саркозі. Це робилось

у спосіб, який дискредитував українську сторону [13; 14].

Вказаний штамп використовувався без роздумів набагато пізніше, коли ситуація змінилася кардинально. Напередодні старту третьої «Дорожньої карти» на 2011–2012 рр. (вже за Президента В. Януковича) бачимо знов той самий рефрен: ніхто досі нічого не зробив, «попередні візити наших вищих посадових осіб були дивакуватими» [14]. Тобто відносини десятиліттями залишалися на стадії передісторії. І ось тільки зараз починається їх дійсна історія. Однак документи та статистика показують зовсім інше.

Такі висновки відображали дуже завищені сподівання авторів щодо французької економічної та політичної допомоги Україні без урахування постійного прогресу на шляху співпраці країн, а також без розуміння континентальної політики Франції з її постійним пошуком балансу інтересів у європейських ділах. Саме в наших відносинах із Францією помітного впливу набули глибинні цивілізаційні розбіжності, які мали й матимуть місце.

Цими епізодами не вичерпуються численні приклади занадто суб'єктивних висновків. Але «реальні можливості» – це не тільки економічний потенціал. Тому наш перший посол у Франції Ю. Кочубей, навпаки, писав, що розвиток двосторонніх відносин відбувається зі знаком «плюс» [15]. В одному з інтерв'ю посол України А. Зленко зауважив: «Я б не поспішав характеризувати наші відносини як «непрості»: подібне визначення вже само собою передбачає наявність деяких суперечностей принципового характеру... У наших відносинах такого немає» [16]. Щодо негативних оцінок преси через дисбаланс очікувань і реальності в економічній політиці, то зауважимо, що ця сфера має найбільш повну статистику й аналітику, що дозволяє оцінити більш об'єктивно стан справ. Слід визнати, що умови в Україні щодо іноземного інвестування були ще несприятливі і відлякували французьких інвесторів. На думку А. Зленко, в цьому напрямку діяла, наприклад, і надто завищена норма страхування, запроваджена КОФАС (Французька страхова компанія для зовнішньої торгівлі) щодо України. Французький уряд мав, однак не використав свої важелі впливу на політику КОФАС, щоб полегшити умови страхування інвестицій в Україні, чим відкрив би можливості для активізації участі французького бізнесу у вигідній справі. Але все ж загальна динаміка французьких інвестицій в Україну була позитивною. За відносними відсотковими показниками її можна було б вважати блискучою, хоч фізичний рівень цих стосунків був дійсно значно нижче реальних можливостей. За даними Держкомстату України, в період 1997–2003 рр. обсяг інвестицій виріс на 446 відсотків, що станом на 1.01.2004 р. склало за рік лише 60.6 млн. дол. Але в наступні два роки інвестиції

склали вже понад 87 млн. дол., тобто вирости на 645 відсотків у порівнянні з 1997 р. [17]. Товарообіг при цьому досяг 1 млрд. дол. Це дуже скромний показник, але прискорення темпів зростання було значним. Принципово це не змінило місце французької складової частини в загальному інвестиційному балансі до 2005 року. До того ж після затяжної фінансово-економічної кризи в Україні в 90-х роках економічне співробітництво було найбільш складною справою.

Як і в Україні, матеріали французьких ЗМІ з даної теми превалюють над усіма іншими джерелами, але велика кількість критичних оцінок і зауважень французів на адресу української сторони значно перевищує намагання авторів зробити аналіз реальних протиріч і серйозних помилок французької політики щодо України, наслідків її непослідовності в питаннях відносин України і ЄС, вірогідних шляхів розвитку співробітництва.

У перші роки роботи аналітики українського посольства в Парижі відзначали, що матеріалів про Україну публікувалося у пресі мало, та й в основному вони не були прихильними до нашої незалежності. Треба підкреслити, що з першого року сильною стороною посольства України у Франції була постановка інформаційної і аналітичної роботи. Ця традиція проглядається впродовж усіх подальших років. На той час були встановлені тісні зв'язки із прес-службами Президента і прем'єр-міністра Франції, з редакціями впливових друкованих видань, французьким радіо і телебаченням, конкретними журналістами. Склалася плідна співпраця з оглядачами газет «Монд», «Ліберасьон», «Фігаро», журналів «Пуан» і «Політик інтернасьональ». Спираючись на ці контакти, Посольство організувало інтерв'ю Президента Л. Кравчука, міністра закордонних справ А. Зленко, першого заступника міністра М. Макаревича, а також публікації про Україну в інших газетах. Посол Ю. Кочубей 4 рази виступав на центральних французьких телеканалах. За участі Посольства вийшов французькою мовою перший номер інформаційного бюлетеня «Курс на Україну». Для актуальних політичних коментарів активно використовувались шпальти газети «Українське слово». У поїздках посла та відповідальних працівників посольства в департаменти Франції використовувались можливості регіональних видань для публікацій про внутрішню та зовнішню політику України.

Незважаючи на збільшення позитивних публікацій про Україну, значна частина французьких ЗМІ в перекрученому вигляді висвітлювала процеси, що відбувались в Україні. Посольство оперативно реагувало на такі випадки [18]. Наприклад, у газеті «Фігаро» від 24 серпня 1993 року була опублікована стаття «Україна: націоналізм поступається місцем прагматизму». У листі головному редактору посол Ю. Кочубей висловив категоричну

незгоду, бо матеріал формує враження про безвихідну економічну ситуацію та повну залежність України від Росії з перспективою втрати суверенітету. У листі зазначається, що Україна має потенціал, щоб подолати кризу і вибрати партнерів відповідно до її національних пріоритетів, і «світ для України не обмежується ні Росією, ні якоюсь іншою країною, ні навіть Європою» [19].

Таким чином, у медіапросторі українсько-французького дискурсу велике місце займав оціночний варіант. Аналіз фактів підтверджує, що цей період був достатньо плідним, а наступний – ще яскравішим. Тому треба критично ставитись до інтерпретацій із даного предмету, бо іноді між ними і науковими фактами – «дистанція величезного розміру».

Щодо стану політичного діалогу сторін, який визначається офіційними контактами найвищого і вищого рівня, то в першому періоді (1991–2005 рр.) ми спостерігаємо досить обережне і тривале зближення голів держав і вищого ешелону влади. Відзначимо, що вершиною цього етапу став перший державний візит президента Франції Жака Ширака в Україну у 1998 році.

Головним результатом цього етапу стало формування повноцінної моделі політичного та економічного співробітництва.

Другий етап характеризується якісними змінами рівня українсько-французького діалогу. Саме у 2005 році після зустрічі в Парижі президентів В. Ющенко і Ж. Ширака співпраця набула нової якості – на рівні системного планування в офіційних «Дорожніх картах» українсько-французьких відносин. Коротко згадаємо деякі приклади, які ми вже відзначали в одній із попередніх статей [1]. Після першого офіційного візиту в Україну Міністра закордонних справ Франції (24.01.92) зустрічі голів МЗС відбувалися досить нерегулярно – 8 зустрічей за 12 років. Упродовж другого періоду такі контакти мали вже інший темп. За сім років (2005–2012) міністри іноземних справ зустрічалися 12 разів.

Досягнути рівня торгівельно-економічних відносин двох країн із позначкою вище 1 млрд. дол. США вдалося лише у 2005 році, тобто за 14 років. А тільки за три наступних роки цей показник зріс більш ніж у 2,3 рази. І вже зовсім дивовижним виглядає «стрибок» французьких інвестицій в українську економіку – до 830,3 млн. дол. у 2006 р. (на почат. 2007 р.), тобто майже в 9,5 (!) разів за один рік. В українській пресі цей факт викликав великі надії. «Дзеркало тижня» присвятило серію статей про нову якість двостороннього співробітництва, не забувши кинути камінь у минуле, зневажливо пригадавши про 14 років, що пройшли майже даремно. Такі інтерпретації не відповідали дійсності. Але треба зазначити, що автор А. Лазарєва, на відміну від традиційних ілюстрацій динаміки товарообігу, вперше акцентувала увагу на прямих іноземних інвестиціях як чиннику дійсного стану рівня двосто-

ронніх відносин. Цей фактор виявився практично лакмусовим папірцем. Такий досвід факторного аналізу в питаннях інвестиційної політики Франції в Україні на другому етапі в 2005–2013 рр. був опублікований нами раніше [20].

Дуже помітною політичною подією цього періоду став саміт НАТО в Бухаресті на початку квітня 2008 року, де Україні і Грузії всупереч впевненим очікуванням, усупереч позиції США не було надано ПДЧ (план дій для здобуття членства в НАТО). Ініціатором такого рішення була саме Франція, підтримана Німеччиною, а потім ще шістьма країнами. Проте В. Ющенко на пресконференції заявив, що таке рішення «навіть перевищило очікування» української сторони. Перенесення обговорення на грудень він характеризував як політичний компроміс і навіть «коректну формулу перемоги». «Я хочу відверто, однозначно сказати, – підкреслив він, – що Франція є нашим другом і партнером, коли ми говоримо про тему приєднання України до ПДЧ і майбутнє членство України в НАТО» [21]. Але матеріали того ж номера газети повні відгуків інших українських політиків, які вважали це зовнішньополітичним провалом. Є згадки очевидців, що сам В. Ющенко розумів сенс події. Підкреслена фраза «хочу відверто сказати, однозначно сказати, що Франція є нашим другом і партнером» швидше за все, була гіркою іронією. У будь-якому разі, із президентом Н. Саркозі він більше не зустрічався.

Цілком зважену і реалістичну оцінку тому, що сталося, дала газета «Сьогодні» в огляді В. Чаленко, де більшість українських аналітиків прямим текстом підсумки саміту для України назвали провалом [22].

Ця тема не зникла із часом і постійно виникає в українській пресі.

21 липня 2011 року Телекомпанія ТСН повідомила, що ресурс WikiLeaks розсекретив документи, які пояснюють, чому Україні не надали ПДЧ у 2008 році. Як впливає з депеші уряду США від суворо «засекреченого джерела» в Альянсі, проти приєднання України і Грузії до ПДЧ – фактично заключного етапу на шляху до членства в НАТО – різко виступили Франція і Німеччина, побоюючись негативної реакції Росії [23]. Однак негативна реакція Росії – не єдиний і не головний мотив для Франції в цьому питанні. До того ж Н. Саркозі публічно висловлювався, що фактор Росії вже не має колишнього значення для європейської політики Франції. Турбуючись про свої лідерські позиції в Європі, французи завжди уважно ставляться до посилення впливу Білого дому на європейські справи, а з Україною в НАТО вплив США зростає. У цьому інтереси Парижа і Берліна збіглися. У французів був і інший мотив – ревниве ставлення до ролі Німеччини на континенті, яка також має великий вплив на українське керівництво.

У 2016 році на сайті аналітичної компанії «Українська призма» були опубліковані підсумки опитування 50 експертів-політологів, дипломатів, міжнародників про досягнення та невдачі зовнішньої політики країни за 25 років незалежності, де другим найбільшим провалом (після підписання Будапештського меморандуму 1994 р.) було відзначено фіаско на Бухарестському саміті НАТО в 2008 р. [24]. На наш погляд, трактування надто прямолінійне і однобоке. Із питання вступу в НАТО консенсусу в українському суспільстві як не було, так і немає. Цей факт був відзначений у Бухаресті як одна із причин відмови у видачі ПДЧ. Минуло більше десяти років, змінилися три президенти, але «віз і нині там». Питання не вирішене. Тому нереалізовані мантри В. Ющенко і його прихильників не обов'язково трактувати як провал зовнішньої політики України, чого не скажеш про Будапештський меморандум. На цій події варто зупинитися докладніше, оскільки вона спливає у пресі вже чверть століття. Причому нове дихання тема набула після Бухарестського саміту. До цього питання ми ще повернемося. Але зараз звернемо увагу ще на один епізод, який, на перший погляд, стосується суто внутрішньополітичних справ Франції.

В українській пресі, на відміну від європейської, пройшов майже не поміченим конфлікт французьких дипломатів із президентом Н. Саркозі. Приводом стало його авторитарне і некомпетентне керівництво зовнішньою політикою, що, крім усього іншого, негативно позначилося і на українсько-французьких відносинах. Із цього приводу особистий блог А. Лазаревої містить невеличку статтю «Блиск та нищість дипломатії» від 25.02.2011 року.

До причин конфлікту журналістка звертається знов через рік в одній із публікацій у журналі «Український тиждень» від 06.03.2012 р. За словами її компетентного французького співрозмовника, Алену Жюппе, коли він очолив міністерство, довелося виборювати традиційні для дипломатії повноваження ледь не силою. Саркозі замкнув на собі все, що можна. Зокрема, і зовнішню політику. Франко-німецький діалог реально відбувається лише за лінією Меркель – Саркозі. Решта – це формальність. У цих умовах біля 40 відставних і діючих дипломатів високого рангу («група Марлі», за назвою кафе в Луврі, де вони збиралися) через газету «Le Monde» 22 лютого 2011 року звернулася з відкритим листом до Президента щодо некомпетентності й імпульсивності зовнішньополітичних рішень, які приймаються у вузькому гуртку осіб без урахування думки МЗС і дипломатів. Це був нечуваний крок, який визвав гостру полеміку з парламентаріями – прихильниками Н. Саркозі (група «Ростан», теж за назвою кафе). Слід зауважити, що того року МЗС України дорікав своєму посольству в Парижі з того, що не було забезпечено належних контактів на найвищому рівні, хоч

посольство неодноразово інформувало щодо стосунків Президента з Ка де Орсе, яке фактично не формувало повістку міжнародних контактів Президента. Саме тоді виникли перші ознаки погіршення двосторонніх відносин.

Серед найважливіших подій даного періоду найбільше пресу, українську і французьку, схвилювала тема Вільнюського саміту Східного партнерства в листопаді 2013 року. Україна не підписала документи про Асоціацію з ЄС. Друковані й електронні ЗМІ підняли градус громадської полеміки до позамежної риси, звинувачуючи українське керівництво в капітуляції перед Кремлем. Проте на самому саміті цей крок керівництва України хоч і викликав великий резонанс, але для багатьох учасників він виглядав цілком з'ясовним. У бесіді В. Януковича з Ф. Оландом на саміті останній спокійно і «з повагою» віднісся до перенесення підписання договору про Асоціацію. Литовський Прем'єр-міністр Андрюс Кубілюс взагалі заявив, що Україні ще багато що потрібно зробити і погоджувати, перш ніж вступити в Асоціацію, хоча президент Литви Д. Грибаускайте у спілкуванні із пресою не приховувала свого роздратування із цього приводу. Резонанс від цієї події був довгим. Вже через рік, 7 листопаду 2014 року, газета «Фігаро» писала, що небажання Кремля бачити Україну більш європейською є проявом екзистенціального страху. Для росіян-слов'янофілів, серед яких і В. Путін, ідея зближення з ЄС здається протиприродною. Ось ще одна із численних інтерпретацій преси, яка теж має право бути.

На завершення, повертаючись до питання тривалої присутності деяких сюжетів у ЗМІ, зазначимо, що у 2009 році на міжнародній Президентській конференції в Ізраїлі экс-президент України Л.Д. Кучма заявив, що Будапештський меморандум виявився порожнім папірцем, та несподівано оприлюднив факт його давньої розмови в Парижі із президентом Ф. Міттераном, який відверто попередив про ціну запевнень Б. Клінтона, Д. Мейджора і Б. Єльцина щодо забезпечення Україні безпеки і недоторканності кордонів. «Вас обдурять», – сказав досвідчений Ф. Міттеран [25]. Згодом, повертаючись до попередження Ф. Міттерана, Л. Кучма нарікав на те, що не припускав такого цинізму в зовнішній політиці великих держав.

Чергова хвиля публікацій із цього питання, з новими інтерпретаціями, піднялася у 2014 році. І справа не в 20-й річниці меморандуму, а в нових політичних умовах – загостренні російсько-українських відносин. Однак ця та інші теми українсько-французького дискурсу відносяться до третього періоду двосторонніх відносин і будуть розглянуті в наступній публікації, оскільки повістка політичного діалогу змінилася кардинально. Якщо еволюція цих відносин мала в цілому характер системного і поступального руху, то наступний етап

дає численні приклади інтерпретацій політичної реальності, сформованих умовами інформаційної війни. Трикутник протиріч між Україною, Францією і Росією у зв'язку з євроінтеграційними і євроатлантичними цілями України виник не раптом. Цей фактор проявився на самому початку українсько-французьких відносин, тим не менш, у розглянутий період ніколи не виходив за рамки діалогу.

Висновки. Преса в українсько-французькому дискурсі має все більший вплив на зростаюче визнання місця України як одного з геополітичних центрів. Із точки зору вітчизняних політологів, Франція є критично важливою країною в рішенні стратегічних завдань євроінтеграції України. Незважаючи на постійний прогрес двосторонньої співпраці, українська преса була дуже критично налаштована щодо її неспішної динаміки. Водночас Франція розглядалася передусім як політична опора на шляху України в ЄС і НАТО. Але на тлі позитивних процесів економічної взаємодії у другому періоді українські ЗМІ звернули увагу суспільства на втрату позицій у спільних наукомістких і високотехнологічних проектах.

Французька преса вважала Україну «важким» партнером із корумпованою верхівкою і недостатньо прийнятним для французького бізнесу інвестиційним кліматом. При цьому зростання торгових стосунків і французьких інвестицій в Україну на другому етапі (з 2005 р.) характеризувалось не лише вибуховою динамікою, але і чітко побудованими на 2-3 роки планами і організаційними заходами в Дорожніх картах українсько-французької співпраці. Це могло стати основою для вироблення стратегії двосторонніх відносин, але із 2014 року цей процес призупинився.

Незважаючи на розбіжність інтерпретацій щодо європейського майбутнього України, французька преса взагалі підтримує лінію політичного керівництва ФР на стримання руху України до вступу у ЄС і НАТО, одночасно допомагаючи Україні в окремих європейських програмах. Ця двоїста позиція простежується протягом усього досліджуваного періоду і не має тенденції до зміни в доступному для огляду майбутньому. Тому потрібно формувати таку стратегію двосторонніх відносин, яка враховує вказаний факт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Серов Р. Українсько-французькі відносини: політологічний вимір в історичній ретроспективі. *Політикус*. 2018. Вип. 5/6. С. 15–25.
2. Літра Л., Пармантьє Ф., Брет К., Шапочкіна А. Аудит зовнішньої політики: Україна-Франція. Дискусійна записка. Київ, 2016. С. 37. URL: https://drive.google.com/file/d/0B7i_OSucRX5wc0J2bWV5bVN2YUU/view.
3. Правденко С. Украина и Франция – основы сближения. *Голос Украины*. 1992. 19.06. С. 2.

4. Основні напрями зовнішньої політики України. Розд. III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 37. С. 379.
5. Леонид Кучма и Жак Ширак обсудили проблемы интеграции Украины в Европейское Сообщество и ситуацию в горячих точках. *Факты*. 2000. 16.09. С. 2.
6. *Зеркало недели*. 1995. 03.03. № 9.
7. Макаревич М. «Юрий Кучубей: Професіоналізм та патріотизм абсолютно необхідні у роботі дипломата». *Дзеркало тижня*. 2002. 6.12. № 47.
8. Митрофанова О. Перепети францужко-українського діалога і перспективи євроінтеграції. *Зеркало недели*. 2008. 12.12. № 47.
9. Лазарева А. Рождение «французского мифа» ожидается этой весной. *Зеркало недели*. 1995. 03.03. № 9.
10. Поточний архів 1ЄД МЗС України (2010), ф. ПУФР, Інформація № 61215/3-300-1154 від 06.08.2010 р. Посол України об откритою письме французских дипломатов в газете «Монд» к президенту Н. Саркози.
11. Круглик С. Обмін, далекий від реальних можливостей. Україна- Франція: сучасний стан та перспективи співробітництва. *Політика і час*. 2004. № 7-8. С. 25–29.
12. Лазарева А. Україна-Франція : вкотре почнемо з початку. *Дзеркало тижня. Україна*. № 45. 2005. 18.11.
13. Радіо Свобода. 2009. 04.03. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1504149.html>.
14. Україна і Франція – дружба навіки. *Обозреватель*. 2010.10.11.
15. Кучубей Ю. Із знаком «плюс» [українсько-французьки відносини]. *Політика і час*. 1998. № 7. С. 27–35.
16. Лазарева А. Анатолий Зленко: «Надо убедить французов, что сотрудничество с Украиной- это выгодно». *Дзеркало тижня. Україна*. № 51. 1997. URL: http://gazeta.zn.ua/ARCHIVE/anatoliy_zlenko_nado_ubedit_frantsuzov_chno_sotrudnichestvo_s_ukrainoy_eto_vygodno.html].
17. Архів МЗС України, ф. ПУФР, спр. 023, л. 2.
18. Архів МЗС України, ф. 1-го ЄД (1994), без № спр. 23, л. 10–11.
19. Архів МЗС України, ф. ПУФР, спр. 170, л. 43–45.
20. Серов Р.І. Українсько-французький політологічний дискурс в дзеркалі «Аудиту зовнішньої політики України». *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. Том 22. Вип. 2(29). 2017. С. 87–188.
21. Ющенко оценивает итоги саммита НАТО как победу для Украины. *Корреспондент.net*, 3 апреля 2008.
22. Чаленко А. Провал президента. Вот тебе и ПДЧ... Вот тебе и НАТО... *Сегодня*. 2008. 03.04.
23. ТСН. Викиликс объяснил, почему Украину не взяли в НАТО. URL: <https://tsn.ua/ru/ukrayina/wikileaks-obyasnil-pochemu-ukrainu-ne-vzyali-v-nato.html>.
24. Українська призма. URL: <http://prismua.org/independence/24/08/2016>.
25. *Українська правда*. 25.10.2009. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2009/10/25/4509844/>.

REFERENCES:

1. Serov Roman. Ukrainian-French relations – political dimension in historical retrospect. *Politicus*. Issue 5/6, Odessa, 2018, p. 15–25.
2. Litra L., Parmantier F., Bret C., Shapochkina A.. Foreign Policy Audit: Ukraine-France. Discussion Paper. K. 2016, p. 37, access address: http://neweurope.org.ua/wpcontent/uploads/2017/10/Aud_Ukr_France_eng_net_2.pdf.
3. Pravdenko S. Ukraine and France – basics of rapprochement // *Voice of Ukraine*. 1992 June 19. P. 2.
4. “The main directions of foreign policy of Ukraine”. Section III.- *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BB)*, 1993, N 37, p. 379.
5. Leonid Kuchma and Jacques Chirac discussed the problems of Ukraine’s integration into the European Community... *Facts*, 2000, September 16. P. 2.
6. *Mirror of the Week*, March 3, 1995, issue № 9
7. M. Makarevich. Yuri Kochubey: “Professionalism and Patriotism are Absolutely Necessary in the Work of a Diplomat!” *Mirror of the Week*, December 6, 2002 .
8. O. Mitrofanova. The twists and turns of French-Ukrainian dialogue and prospects for European integration. *Mirror of the week* 12/12/2008, № 47
9. A. Lazareva. The birth of the “French myth” is expected this spring. *Mirror of the Week*, March 3, 1995, Issue № 9, March 3-March 10
10. Current archive of the First European Directorate General of MFA of Ukraine (2010), The Embassy of Ukraine in the French Republic, Information No. 61215/3-300-1154 of August 6, 2010).
11. Kruglik S. Exchange far from real possibilities. Ukraine- France: the current state and prospects of cooperation . *Politics and time*. 2004. № 7-8. P. 25–29.
12. «The Mirror of the Week. Ukraine» № 45. 2005 – November 18, access address: http://gazeta.dt.ua/ARCHIVE/ukrayina__frantsiya_ukotre_pochremo_spochatku.html
13. Radio Liberty. 2009. 04.03 URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1504149.html>
14. Ukraine and France – friendship forever. *Obozrevatel*.- 2010., 10.11. Access address: <http://obozrevatel.com/news/2010/10/11/396387.htm>.
15. Kochubey Yuriy With the plus sign: [Ukrainian-French relations] / Yuriy Kochubey // *Politics and time*. – 1998. № 7. P. 27–35.
16. “The Mirror of the Week. Ukraine, No. 51, 1997, December 19 [Electron. resource]. Dir. access: http://gazeta.zn.ua/ARCHIVE/anatoliy_zlenko_nado_ubedit_frantsuzov,_chto_sotrudnichestvo_s_ukrainoy__eto_vygodno.html].
17. Archive of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, The Embassy of Ukraine in the French Republic, f.023, p. 2.
18. Archive of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, First European Directorate General (1994), without №) f. 23, p. 10-11.
19. Archive of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, The Embassy of Ukraine in the French Republic, f. 170, p. 43–45.
20. Serov Roman. Ukrainian-French political science discourse in the mirror of “Foreign Policy Audit of Ukraine” – *Bulletin of Odessa National University. Sociology and political science*. Volume 22. 2 (29) .2017, p. 87–188.
21. Yushchenko assesses the NATO summit as a victory for Ukraine. *Correspondent.net*, April 3, 2008.
22. Alexander Chalenko. The failure of the President. Here is the MAP (Membership Action Plan)... Here is the NATO ... – *Today*, April 3, 2008.
23. TSN. Viki Lyx explained... Access address: <https://tsn.ua/en/ukrayina/wikileaks-obyasnil-pochemu-ukrainu-ne-vzyali-v-nato.html>.
24. Ukrainian prism. Access address: <http://prismua.org/independence/24/08/2016>).
25. The Ukrayinska Pravda, 25.10.2009.0. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2009/10/25/4509844/>.

Ukrainian-French discourse: interpretations of political reality in the media

Serov Roman Ihorovych

Candidate for a Doctor's Degree
of Political Science Department
Odessa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanskaya str., 2, Odessa, Ukraine

The article considers the Ukrainian and French media appearances since the establishment of interstate relations and the interpretation of political reality in this field, which is most clearly and variously expressed in the press, representing a great research interest. Despite the inconsistency of interpretations and evaluations, the development of political processes at various stages of Ukrainian-French relations is well-monitored in media outlets, which quantitatively outperform other sources. This article covers the period from 1991 to early 2014 when the architecture of bilateral relations was formed overall into a full-fledged system. The author draws attention to the peculiarities of approaches of Ukrainian and French press to the interpretations of bilateral cooperation gives his point of view on his results at different stages of development. The article explores the important contradiction in the Ukrainian-French discourse on the crucial issue of EU and NATO membership where France plays a dual role in assisting Ukraine’s Euro-Atlantic programs but strongly hindering its entry into these structures taking into account its views on the balance of power in Europe. Some important issues of Ukrainian-French discourse did not have sufficient publicity and media attention, so the article uses other sources including archival documents of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, access to such documents in France is only possible after 30 years. Many subjects present in the Ukrainian-French discourse for a long time highlighted in the article. They have been developing in both countries’ media publications for many years and evaluated from different angles. These include, in particular, the topics of the Budapest Memorandum 1994, the NATO Bucharest Summit 2008, the Vilnius EU Summit 2013, and the problems of Ukraine’s European integration. The issues of the Ukrainian-French discourse of the next period (from early 2014) in the media mirror due to the dramatic political changes in Ukraine and its foreign policy are to be analyzed separately.

Key words: interpretations of political reality, bilateral relations, political dialogue, the press in Ukrainian-French discourse.